

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ (ЗА В. ЛИПІНСЬКИМ)

О. САМОЙЛЕНКО

Волинський інститут ім. В. Липинського МАУП

Анотація

У статті розглядаються основні напрямки процесу формування політичної культури молоді в інтересах держави на основі ідейно-теоретичної спадщини В. Липинського. Обґрунтовано необхідність вивчення й осмислення ідеологічного забезпечення політичної концепції В. Липинського для формування української політичної еліти. Автором досліджена можливість відродження української державності на основі власних національно-політичних традицій.

Ключові слова: українська державність, нація, політична культура, політична еліта, виховання, освіта.

Анотация

Статья посвящена рассмотрению некоторых направлений процесса формирования политической культуры молодежи в интересах государства на базе идейно-теоретического наследия В. Липинского. Обоснована необходимость изучения идеологического обеспечения политической концепции В. Липинского для формирования украинской политической элиты. Автором исследуется возможность возрождения украинской государственности на основе своих национально-политических традиций.

Ключевые слова: украинская государственность, нация, политическая культура, политическая элита, воспитание, образование.

Summary

The article examines the main branches of building up process of the political culture of youth in the state interests on the basis of V. Lypynsky's ideas and theoretical heritage. It proves the necessity of studying and understanding the ideological supplies with the political concept by V. Lypynsky to form the Ukrainian political elite. The author explores the possibility of the Ukrainian statehood rebirth with the help of individual national and political traditions.

Key words: Ukrainian statehood, nation, political culture, political elite, education.

На сучасному етапі розвитку української державності дедалі більше відчувається потреба в духовному, морально-етичному оздоровленні української нації на засадах консерватизму та розвитку традиційних українських цінностей, про які ґрунтовно і переконливо писав В. Липинський. З огляду на це, ідейно-теоретична спадщина В. Липинського може бути використана для виховання підростаючого покоління.

Вона є корисною для нас з точки зору ідеологічного забезпечення і практичного здійснення заходів щодо формування майбутньої національної політичної еліти, що має усвідомити свою історичну роль у процесах українського державотворення і національного будівництва в сучасному світі, який глобалізується і розвивається одночасно під впливом цивілізаційно-територіальних і регіональних чинників.

Проблемі осмислення природи і ролі держави, її устрою, основних тенденцій розвитку в сучасних умовах присвячені дослідження представників багатьох напрямків політичної думки як в Україні, так і за кордоном. Серед них праці таких класиків, як Дж. Б'юкенен, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Дж. Коммонс, Дж. Коуз, У. Мітчелл та ін.

В останні роки спостерігається підвищення інтересу до проблем держави в контексті виховання політичної культури молоді та студентства. Ґрунтовні дослідження цих проблем

у сучасних суспільних процесах аналізуються у працях вітчизняних науковців, зокрема В. Бабкіна, О. Бабкіної, В. Бебика, В. Боровика, М. Головатого, В. Кременя, І. Кресіної, В. Лісовського, М. Остапенко, В. Якушика та ін.

Однак вирішення питань щодо визначення основних напрямків процесу формування політичної культури молоді в Україні через державні механізми, на наш погляд, потребує подальших досліджень. Пропонована стаття присвячена висвітленню окремих її напрямків в умовах модернізації політичної системи суспільства. Мета публікації полягає у вивченні й аналізі ідейно-теоретичної та політико-культурної спадщини В. Липинського, визначенні її впливу на політичну культуру молоді, становлення сучасної політичної еліти та державності.

Чимала роль в існуванні держави, на думку В. Липинського, належить мові та культурі. Лише національна культура, яка об'єднує всі суспільні класи в одну національну та державну цілісність, забезпечить нас і наших дітей у майбутньому від вибухів нічим не вгамованої суспільної ненависті і таких негараздів, які країна переживає нині.

Повертаючись до теоретичної спадщини В. Липинського, варто зазначити, що він, як справедливо зауважує В. Потульницький, «був першим і, очевидно, єдиним українським істориком і політологом, який здійснив науковий систематичний аналіз такої складної категорії політичної науки, як політична культура, стосовно українського ґрунту»¹. І це є дуже важливим з огляду на сучасні процеси державотворення в Україні.

Варто також погодитися і з висновками М. Гордієнка², котрий цілком слушно вважає, що політична концепція В. Липинського може слугувати ідеологічною основою для формування української політичної еліти (провідної верстви), що має очолити процеси державного будівництва на засадах не псевдodemократичного анархізму, а модернізованої неоконсервативної ідеології, згідно з якою держава «існує для нації, а не нація для держави»³.

Вивчення спадщини В. Липинського дає молоді можливість не лише більше дізнатись про цю визначну постать, а й збагачує її знання про державу і суспільство, сприяє формуванню активної громадянської позиції.

Майбутнє держави – це її молодь. І дуже важливим є те, як вона трактує поняття держави, нації, політичної еліти. Погляди В. Липинського, їх неординарність, оригінальність, свіжість, актуальність викликають різні почуття та емоції у різних категорій людей. Не всі з ідей В. Липинського витримали випробування часом, що, зрештою, цілком зрозуміло: він жив в інших умовах, серед інших людей, діячів та політичних реалій. Але знайомство з його спадщиною робить нашу молодь і нас усіх мудрішими, збагачує духовно, дає можливість сформуванню власний погляд на історію, політику, сьогодення.

Коли читаєш праці В. Липинського, доводиться лише дивуватись його політичній далекоглядності. Вся його творчість – це великий навчально-практичний посібник не лише для студентів, а й для сьогоднішніх державних будівничих. Досліджуючи спадщину вченого з точки зору використання її результатів у вихованні підростаючого покоління, найбільшої уваги заслуговує концепція української державності та обґрунтування В. Липинським основоположних політичних категорій: держава, політична нація, національна ідея, територіальний патріотизм.

В. Липинський вважав, що держава, особливо національна, відіграє творчу роль в організації, керуванні та захисті суспільства. Вже у ранньому періоді його суспільно-політичної діяльності В. Липинський утвердився в думці щодо необхідності незалежної держави для повноцінного розвитку українців. «Я хочу, – писав він, – щоб була Україна, щоб був український державний лад на моїй рідній землі; і знаю, що як не буде України, як не буде нашої Української Держави, то я і нащадки мої не зможемо на своїй землі по-людськи жити»⁴.

Без власної держави Україна залишиться навіки приреченою на злиденну стагнацію на грані між національним буттям і небуттям. Звідси і моральний імператив державництва,

який наскрізно проходить через всю його творчість. Зважаючи на всі зовнішні та внутрішні перешкоди, які стоять на шляху до українського державного самоздійснення, слід чітко усвідомити усю складність цього завдання, яке вимагає не лише багато часу та затяжних підготовчих заходів, але насамперед переродження самого українського суспільства.

В. Липинський твердив: «Український народ хоче і має право бути народом вільним. Він рівний всім іншим культурним народам світу і має повне право сам за себе своєю волею рішати свою долю. Він повний хазяїн Української Землі і має право завести у себе такий лад, який найбільше відповідатиме його волі, виявленої ним самим, без огляду на чиї б то не було сторонні бажання та інтереси». Згідно з концепцією В. Липинського, саме держава має об'єднати мешканців території в органічну цілісність. Цей організм як наслідок суспільного життя та спільних інтересів народжує колективну свідомість і раціональне прагнення суспільного самовираження. Передумовою цього самовираження є існування держави, оскільки, на думку В. Липинського, ідея бажання, кінцевою метою якого є створення нації, може реалізуватися тільки в матеріальних формах держави.

В. Липинський вважав побудову незалежної держави головною умовою економічного, політичного і культурного розвитку України: «Нація наша роз'єднана політично, ідейно і культурно. Щоб не загинути на віки, вона мусить сотворити свою державу, свою одну національну державну ідею таку, яку в формі національно-державної незалежності мають москалі, поляки, чехи, угри, не кажучи вже про всі інші великі культурні нації, – й одну національну культуру таку, що об'єднує кожна націю на цілм світі в одне тіло»⁵.

В. Липинський розробив оригінальну цілісну теорію держави-нації, відштовхуючись від якої, окреслив шлях і засоби державницького «усамостійнення» України, наголосив на потребі створення української політичної нації, над чим і тепер замислюється українська суспільно-політична думка, розмірковуючи над цим поняттям на противагу етнічній концепції нації. В. Липинський визначав, що мати окрему мову, своєрідну культуру, колективно проживати на певній території – це ще не означає бути нацією. Нацією стає лише така спільність, що має державу. Адже нація – це є «реалізація хотіння бути нацією», а не просто етнічна маса.

За В. Липинським, завжди спочатку твориться держава, а потім нація. Власна державна організація є немовби завершенням діяльності нації в політичному просторі. «І тільки в Українській Державі, – говорить учений, – тільки в процесі співжиття мешканців України на обмежованій державно території може витворитись з них Українська Нація. Так, наприклад, як повстає на наших очах Американська Нація з процесу співжиття різних націй і різних класів на території Сполучених Держав»⁶.

Основоположні міркування В.Липинського, за якими поняття нація і держава ототожнюються і взаємно обумовлюються, можна передати категорією «національно-державна ідентичність». І це суто наукове бачення в сучасних умовах набуває справді важливого практичного значення в процесі розбудови української держави.

Фактично весь політологічний доробок ученого підпорядкований прагненню створити теоретичні підвалини для реалізації однієї великої мети – відродження української державності на базі власних національно-політичних традицій. Цікавим для сьогодення є його бачення моделі національної ідеї, якій він надавав великого значення. Адже в національній ідеї концентруються відповіді на найскладніші питання: задля чого живе нація, як вона реалізує себе в оточенні інших спільнот. Вона не стільки явище якихось матеріальних набутоків спільнот, скільки духовних, що справедливо вважаються домінуючими.

Піднесення духовного фактора з його обов'язковим ідеалізмом, містицизмом, що притаманне В. Липинському, є однією з «найбільших сил, яку в боротьбі за існування має в своєму розпорядженні людина» і без наявності якої неможлива побудова держави. «Коли відродження нації, – зазначає В. Липинський, – відбувається без національного ідеалізму, без любові

до цілої нації в усіх її класах і групах, без того ідейного національного пафосу, того романтичного захоплення образом повної волі й незалежності нації, що йшло в парі з відродженням усіх європейських народів, то внаслідок того з самого поняття нації викидається весь його живий творчий зміст. Остається тільки форма – мертва шкарлупина без зерна»⁷.

Кожен з нас розуміє поняття «держава» по-різному, вкладає свій зміст у цей термін. Адже це поняття є неодмінним складовим елементом уявлення кожної людини, бо у світі практично відсутнє суспільство, в якому б не було держави, яке б існувало поза нею. Тому кожна людина, вступаючи у відносини з державою, повинна мати правильні, науково обґрунтовані уявлення щодо природи, сутності цього надзвичайно важливого і значущого соціального явища.

Спілкуючись з молодими людьми, українськими та польськими студентами, коли випадає така можливість, я намагаюсь поставити їм запитання: Що для вас означає слово «держава»? Який зміст ви вкладаєте у це слово?

Якщо студент вивчав політологію чи історію держави і права, він може дати наукове визначення поняття. Але цікавими є відповіді, коли просиш відповісти своїми словами, ґрунтуючись на відчуттях та емоціях. У відповідь можна почути: «Територія, на якій почувася безпечно», «Дім, в якому тепло і затишно». Молодь ототожнює поняття «держава» з такими поняттями, як мова, традиції, культура, звичаї, спільні інтереси, батьки, народ, рівність, батьківщина, нація, єдність. Як бачимо, подібні уявлення студентів багато в чому збігаються з поглядами на державу В. Липинського.

В. Липинський вбачав в ідеології рушійну силу національного відродження. Українська державницька ідеологія повинна базуватися на давніх народних традиціях, зокрема історичному досвіді козацько-гетьманської доби і високої етнічної культури хліборобських верств населення як основи цієї нації.

- В. Липинський вважав можливим успішне національне відродження за умови утвердження:
- соціального ідеалізму;
 - соціальної національної культури і свідомості;
 - ідейного національного пафосу в усіх прошарках.

Важливою умовою подальшого прогресу є повернення до реальної відкритої політики, що дасть надію на поступовий вихід з кризи і наближення до європейських народів. Час зрозуміти, що функція здобуття та утримання влади, прагнення перемогти в політичних баталіях не повинні домінувати над власне реалізацією влади, її здійсненням, вирішенням життєвих проблем, що, окрім політичних амбіцій, є суттєвіші речі – забезпечення стабільності в державі.

Останнім часом дедалі більше набуває популярності серед молоді відоме гасло, яке виголосив у далекому XVII ст. Людовік XIV: «Держава – це я». Ця крилата фраза набуває сьогодні нового змісту. Так говорять ті, хто усвідомлює, що від їхнього сьогоднішнього дня залежить майбутнє нашої держави, оскільки все велике починається з малого, яке на перший погляд може видатись елементарним. Україна – це те, чим ми живемо, за що вболіваємо і боремось. Україна – це ми. Це наші думки і надії, це наша історія, наша пісня, наше минуле, теперішнє і майбутнє. Це ми щодня кладемо свою маленьку цеглинку в розбудову того, що веде до величчя України.

В. Липинський вважав, що держава відіграє творчу роль в організації, керуванні та захисті суспільства. Одночасно він утвердився в думці, що українська держава повинна бути незалежною і національною.

Формування нової еліти, нової генерації майбутніх управлінців починається зі студентської лави. Але даючи нашій молоді можливість навчатись, не можемо забувати про виховання. Цінність людського існування у світі, існування людини в гармонії із собою, природою і суспільством, виховання патріота – патріота школи, інституту, міста, патріота держави – висувається зараз на перший план. Реальне життя вимагає дедалі більше поваги

до загальнолюдських цінностей. Сучасна система освіти має допомогти нашій молоді навчитись жити з пріоритетною орієнтацією на моральні цінності. І лише тоді ми можемо бути впевнені в тому, що ніхто не здійме руку на державний прапор, не поставить під сумнів незалежність нашої держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- ¹ *Потульницький В.* Нариси з української політології (1819–1991): Посібник / В. Потульницький. – К.: Либідь, 1994. – С. 213–214.
- ² *Гордієнко М.* Концепція політичної еліти В. Липинського як фактор національно-державної ідентичності України / М. Гордієнко // *Нова політика.* – 1998. – № 2; *Гордієнко М.* Хліборобсько-класократичні орієнтації В. Липинського у контексті сучасності / М. Гордієнко // *Розбудова держави.* – 1999. – № 7/8. – С. 39–45.
- ³ *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – К.; Філадельфія, 1995. – С. 271.
- ⁴ *Липинський В.* Релігія і церква в Україні / В. Липинський. – К., 1993. – С. 12.
- ⁵ *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів. – С. 43.
- ⁶ Там само.
- ⁷ Там само. – С. 15.